

AI грамотност 101: От несигурност към информираност

Презентацията е полезна, защото разглежда AI грамотността не толкова като „да се научим как да използваме ChatGPT“, а като изграждане на практическа рамка за вземане на решения кога и как да работим с генеративен изкуствен интелект.

Основната промяна е от използване на инструменти към преценка:

AI грамотността не означава само да знаем какво може да прави AI. Тя означава да решаваме кога AI трябва да бъде използван, какво трябва да остане в човешки ръце и как трябва да се оценяват резултатите, генерирани от AI.

1. AI грамотността започва с разбиране, а не с техническа експертиза

Презентацията е насочена към хора, които може да се чувстват несигурни или притеснени от изкуствения интелект.

Основното послание е, че AI грамотността не изисква умения по програмиране или експертни знания по машинно обучение.

Участниците трябва да имат достатъчно концептуално разбиране, за да могат да:

- разбират в общи линии какво прави генеративният AI
- разпознават какво AI системите правят добре и какво не
- знаят, че убедително звучащият отговор не гарантира точност
- разпознават проблеми, свързани с пристрастия, халюцинации, поверителност, авторско право и прозрачност
- преценяват кога използването на AI има смисъл
- запазват отговорността за решенията, основани на резултати от AI

Акцентът е върху информираното използване, а не върху техническото овладяване.

2. AI грамотността включва използване плюс преценка

Презентацията не приравнява AI грамотността с уменията да се пишат промптове.

Една по-силна интерпретация е:

AI грамотност = разбиране + приложение + оценяване + преценка.

Компетентният потребител на AI следователно си задава въпроси като:

- Подходящ ли е AI за тази задача?
- Коя част от задачата трябва да изпълня сам?
- Каква информация трябва да дам на AI?
- Как трябва да оценя отговора?
- Какви рискове създава това използване?
- Кой запазва отговорността за крайния резултат?

Това извежда AI грамотността отвъд промпт инженерството.

3. „Трите Е“: Effective, Efficient, Ethical

Една от най-практичните идеи в презентацията е оценяването на използването на AI през три измерения.

Effective

Помага ли AI да се постигне поставената цел?

Efficient

Спестява ли AI съществено време, усилия или ресурси?

Ethical

Подходящо ли е използването по отношение на поверителност, справедливост, прозрачност, интелектуална собственост, академична почтеност и отговорност?

Рамката променя обичайния въпрос:

„Може ли AI да направи това?“

в:

„Трябва ли да използвам AI за тази задача и при какви условия?“

Например, използването на AI за реструктуриране на документ може да отговаря и на трите критерия.

Използването на AI за създаване на студентска работа, която се предава без проверка, може да бъде ефективно по отношение на времето, но да не отговаря на критериите за ефективност или етичност.

4. Рамката AI Sandwich

Това е една от най-силните идеи в презентацията.

Основната структура е:

Plamen.miltanoff@ue-varna.bg <https://www.linkedin.com/in/miltanoff/>
<https://scienceandresearch.ue-varna.bg/polezno/>

Човешко мислене → Принос на AI → Човешка преценка

Човекът започва интелектуалната работа.

AI подпомага избрани части от нея.

След това човекът оценява, проверява, променя, синтезира и поема отговорност за крайния резултат.

Прост образователен пример:

Първо човекът

Студентът формулира изследователски въпрос и първоначален аргумент.

AI по средата

AI предлага контрааргументи, алтернативни структури или въпроси, които студентът може да е пропуснал.

Накрая отново човекът

Студентът проверява предложенията спрямо доказателствата и решава какво да включи в крайния аргумент.

Моделът поставя AI вътре в учебния процес, без да позволява AI да замести целия процес на мислене.

5. Човешката отговорност остава в двата края на процеса

AI Sandwich има важно педагогическо значение.

Проблемът не е просто дали студентите или преподавателите използват AI.

По-същественият въпрос е:

Кои когнитивни дейности трябва да позволим на AI да изпълнява и кои трябва да останат човешки?

Това означава, че преподавателите трябва да отчитат:

- предварителните знания
- учебните цели
- когнитивната сложност
- дисциплинарния контекст
- необходимото ниво на AI грамотност
- целта на оценяването

преди да решат каква степен на използване на AI е подходяща.

Този подход извежда дискусията отвъд:

AI е разрешен срещу AI е забранен.

По-полезното разграничение става:

Какво мислене сме готови да делегираме?

6. Проверяването се превръща в основно умение на AI грамотността

Генерирането на отговор представлява само една част от компетентното използване на AI.

Потребителите трябва също да могат да:

- проверяват фактически твърдения
- проверяват източници
- откриват пропуски
- разпознават несигурност
- сравняват резултатите от AI с надеждни доказателства
- откриват пристрастия
- проверяват изчисления
- оценяват дали отговорът действително изпълнява първоначалната задача

AI грамотността следователно все повече се превръща в грамотност за оценяване.

Това е особено важно в образованието, където студентите могат да възприемат уверения тон като доказателство за достоверност.

7. Етиката става част от ежедневно използване на AI

Презентацията интегрира етиката в обичайния процес на вземане на решения при използване на AI, вместо да я разглежда като отделна теоретична тема.

Сред значимите въпроси са:

- поверителност
- споделяне на данни
- пристрастия
- справедливост
- прозрачност
- академична почтеност
- авторство
- интелектуална собственост
- отговорност

Компонентът „Ethical“ от „Трите Е“ означава, че тези въпроси трябва да бъдат разглеждани всеки път, когато AI се включва в даден работен процес.

Етиката се превръща в част от процеса на вземане на решения, а не в допълнителна тема в края на семинар по AI.

Какво е новото в сравнение със стандартните семинари по AI грамотност?

Стандартният въвеждащ семинар по AI грамотност често следва позната структура:

Какво е AI?
Какво е генеративен AI?
Как работи ChatGPT?
Какво е промпт?
Какво представляват халюцинациите?
Какви са етичните рискове?
Опитайте няколко промпта.

Тази презентация разглежда част от тези основи, но по-отличителният ѝ принос е другаде.

1. Фокусира се върху решенията, а не върху инструментите

Централният въпрос става не толкова:

„Как да използвам AI?“

а:

„Кога трябва да използвам AI, каква част от задачата трябва да делегирам и къде трябва да остане човешката преценка?“

Това представлява по-зряла форма на AI грамотност.

2. Предлага модел за работен процес

Много семинари по AI грамотност преподават принципи.

AI Sandwich превръща тези принципи в повтаряем процес:

Мисли → Използвай AI → Оцени.

Това прави рамката лесно приложима в:

- преподаване
- обучение на студенти
- научни изследвания
- писане
- административна работа
- анализ на данни
- оценяване

3. Интегрира етиката с ефективността и ефикасността

Много семинари включват отделна секция, наречена „Етика на AI“.

„Трите E“ вграждат етиката директно в решението дали AI има място в конкретна задача.

Потребителят следователно си задава едновременно три въпроса:

Работи ли?

Спестява ли ресурси?

Подходящо ли е?

4. Изрично разглежда когнитивното делегиране

Това е особено важно за образованието.

Въпросът вече не е просто дали студентите използват AI.

Въпросът става:

Каква интелектуална работа студентите делегират на AI?

Например, AI може по подходящ начин да помогне на студент да сравни алтернативни обяснения.

Ситуацията става по-проблематична, когато AI формулира изследователския въпрос, развива аргумента, интерпретира доказателствата и пише заключението, докато студентът допринася с малко самостоятелна когнитивна работа.

5. Преминава от AI грамотност към AI fluency

Базовата AI грамотност пита:

Разбирам ли AI?

Мога ли да го използвам?

Мога ли да разпозная ограниченията му?

Презентацията ни отвежда към следващо ниво:

Мога ли да проектирам подходящ работен процес човек-AI?

Мога ли да реша какво да делегирам?

Мога ли да оценя приноса на AI?

Мога ли да запазя човешката отговорност?

Това вече се доближава повече до AI fluency, отколкото до базова AI грамотност.

Защо си струва да гледаме презентацията?

За човек, който вече познава въвеждащите семинари по AI грамотност, стойността не идва основно от дефинициите на генеративен AI или от обясненията за писане на промптове.

Три елемента правят презентацията особено полезна.

1. AI Sandwich е лесен за преподаване и повторна употреба

Рамката:

Човек → AI → Човек

предлага прост начин за обяснение на отговорното сътрудничество между човек и AI.

Може да се приложи към:

- писане
- литературни обзори
- анализ на данни
- подготовка на учебни материали
- оценяване
- изследователски дизайн
- студентски задания
- административна работа

Тя също така дава на преподавателите конкретен модел за проектиране на задания, подпомагани от AI.

2. „Трите Е“ предлагат практическа рамка за вземане на решения

Въпросите:

Ефективно ли е?

Ефикасно ли е?

Етично ли е?

са достатъчно прости, за да бъдат запомнени от обучаемите, и достатъчно общи, за да се прилагат към различни AI приложения.

Например:

„Използвайте ChatGPT, за да обобщите пет научни статии.“

Ефективно ли е?

Потенциално да, ако резюметата представят статиите точно.

Ефикасно ли е?

Да, потенциално.

Етично ли е?

Това зависи от авторското право, поверителността, разрешената употреба, прозрачността и последващата проверка.

Следователно рамката насърчава дискусия и преценка, вместо механично запаметяване на правила.

3. Презентацията измества вниманието от AI уменията към човешката преценка

Това вероятно е най-важният ѝ принос.

Въпросът вече не е само:

„Как можем да използваме AI?“

Въпросът става:

„*Какво трябва да остане човешко?*“

AI Sandwich предлага практичен отговор:

Човешкото мислене трябва да рамкира задачата и да затваря цикъла. AI може да подпомага избрани дейности по средата.

Връзка с хибридната интелигентност

Презентацията също така се свързва силно с концепцията за хибридна интелигентност.

Plamen.miltenoff@ue-varna.bg <https://www.linkedin.com/in/miltenoff/>
<https://scienceandresearch.ue-varna.bg/polezno/>

Хибридна интелигентност не разглежда AI като пълен заместител на човешкото мислене.

Вместо това човекът и AI изпълняват различни функции в рамките на един и същ работен процес.

AI Sandwich изразява тази идея в проста форма:

Човешка преценка → AI подкрепа → Човешка преценка

Човекът определя целта, контекста, критериите и отговорността.

AI допринася със скорост, генериране, сравнение, обобщаване, разпознаване на модели или предлагане на алтернативни гледни точки.

След това човекът оценява и интегрира този принос.

От AI грамотност към AI преценка

Следователно презентацията може да бъде разбрана като част от по-широка последователност:

AI грамотност 1.0

Знай какво е AI.

↓

AI грамотност 2.0

Знай как да използваш AI.

↓

Критична AI грамотност

Знай как да оценяваш AI.

↓

AI fluency

Знай кога, защо и до каква степен да използваш AI.

↓

Хибридна интелигентност

Plamen.miltenoff@ue-varna.bg <https://www.linkedin.com/in/miltenoff/>
<https://scienceandresearch.ue-varna.bg/polezno/>

Проектирай работни процеси, в които хората и AI изпълняват различни когнитивни функции.

За съвременен семинар по AI грамотност най-полезният заключителен въпрос следователно може да бъде:

„Каква интелектуална работа никога не трябва да делегирате на AI?“